

TUTKIMUSOSIO

Ilmapuntari 2024: Demokratian toimivuutta sivuavat asenteet

Kunnallissalan kehittämissäätiön tuoreimmassa Ilmapuntari-tutkimuksessa selvitettiin suomalaisten näkemyksiä demokratiaa ja politiikkaa sivuavista väittämistä. Suhtautumista selvitettiin kaikkiaan yhdeksällä asenneväittämällä. Teemaa lähestyttiin tiedustelemalla mm. näkemyksiä luottamuksesta puolueisiin ja päättäjiin sekä suorista vaikutusmahdollisuuksista. Tässä yhteenvedossa tarkastellaan tiivistetysti kyselyn tuloksia.

Epäluottamus puolueita ja päättäjiä kohtaan on lisääntynyt

Julkista mediakeskustelua ja sosiaalista mediaa seuraamalla saa helposti kuvan suomalaisista aktiivisina politiikan ja poliitikkojen arvostelijoina. Suomalaisten käsitykset demokratian yleisestä toimivuudesta maassamme eivät kuitenkaan tue tätä mutua eli ”musta tuntuu” -näkemystä. Kyselyväittämä ”demokratia toimii kaiken kaikkiaan Suomessa hyvin” ei nimittäin kirvoita suuren suuria valitusvirsiä, vaan se tunnustetaan omaa ajattelua vastaavaksi. Kaksi kolmesta (67 %) hyväksyy sen ja reilu neljännes (28 %) kiistää.

Tällainen yleisluonnehdinta ei kuitenkaan kerro koko totuutta kansalaisten tyytyväisyydestä demokratian tilaan. Vain kaksi viidestä ajattelee, demokratian toimivan niin hyvin, että puheet kansalaisten huonoista vaikutusmahdollisuuksista olisivat vailla pohjaa (42 %). Joka toinen kiistää väitteen (50 %).

Myös poliittisten päättäjien kritisointi luonnistuu suomalaisilta varsin hyvin, mitä voi tosin pitää myös toimivan demokratian edellytyksenä. Valtaosa kansalaisista uskoo, että poliitikot ajattelevat vain omia etujaan ja vähän välittävät kansalaisten tarpeista (69 %). Merkillepantavaa on se, että epäluottamus tällä tavalla kysyttynä on selvästi lisääntynyt vuoden 2020 keväästä (+ 12 prosenttiyksikköä). Saattaa olla, vertailun alkuvaiheeseen osunut koronaepidemian käynnistyminen lisäsi tuolloin poliitikkojen arvostusta, tai toi ainakin esiin sen, että he eivät toimi poliitikkoina vain omalla asiallaan.

Kritiikkiä kohdatessaan poliittiset päättäjät voivat puolustautua vedoten resurssien tai ylipäätään reaalisten ratkaisuvaihtoehtojen puutteeseen. Onko tämä perustelu pätevä vai onko ongelmassa perimmiltään kyse päättäjien kyvyttömyydestä? Väite ”poliittisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään” jakaa kansan kahtia. Vajaat puolet väestöstä antaa päättäjille vapauttavan tuomion (46 %). Samansuuruinen joukko ei anna armoa päättäjille ja torjuu väittämän (47 %). Päättäjiä kohtaan suunnattu arvostelu on voimistunut vuoden 2020 keväästä.

Myös suhde puolueisiin kokonaisuudessaan jakaa kansaa. Tällä haavaa alle puolet (44 %) kansalaisista uskoo, että puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat

päätöksenteossa huomioon otetuiksi. Joka toinen (50 %) on epäuskoinen. Yleinen luottamus puolueisiin (monikossa) on heikentynyt johdonmukaisesti vuoden 2020 keväästä lähtien, mikä saattaa heijastaa kansallisissa eduskuntavaalitutkimuksissa esiin nousutta, vahvistunutta puoluepoliittista polarisaatiota.

Toisaalta suomalaisten luottamus omaan, itse kannatettuun puolueeseen on vahvempaa. KAKSin 5.1.2024 julkistamassa aiemmassa mittauksessa lähes kaksi kolmesta äänioikeutetusta luotti omaan puolueeseen, jota voisi äänestää vaaleissa.

Asennemuutokset puolueita ja poliittisia päättäjiä kohtaan selittyvät varmaankin osaksi myös nykyhallituksen säästö- ja sopeutustoimilla. Enemmistö väestöstä suhtautuu varauksellisesti useimpiin maan hallituksen tekemiin talouden sopeutustoimiin ja etuuksien leikkauksiin. Valtaosa suomalaisista kuitenkin torjuu sen, että maan hallitus tekisi kansalaisten kannalta ikäviä päätöksiä puhtaasti ilkeyttään (70 %).

Enemmistön mielestä kansanäänestysten lisäämisellä tuotettaisiin huonoja päätöksiä

Perinteisten osallistumismuotojen rinnalle on kehitetty erilaisia vaihtoehtoisia vaikuttamistapoja. Yhtenä vaihtoehtona rinnalle on tarjottu mm. kansanäänestysten laaja-alaisempaa käyttöä. Suhtautumista suoran kansanvallan käytön lisäämiseen mitattiin vaateella ”tärkeät kysymykset pitää entistä useammin päättää kansanäänestyksellä”. Tulos kertoo kansalaisten jakautumisesta kahteen eri leiriin tässä asiassa. Enemmän kuin kaksi viidestä (43 %) yhtyy väittämään ja likimain samansuuruinen joukko (46 %) torjuu. Suhtautuminen kansanäänestyksiä kohtaan on pysytellyt viimeksi kuluneen vajaan kahdeksan vuoden aikana jokseenkin muuttumattomana, jollei ole jopa hieman laantunut.

Vastaväite, kansanäänestysten mielekkyyttä kritisoiva teesi, nojaa päätöksenteolle asetettujen kansanvaltaisuus- ja asiantuntijuusvaateiden väliseen ristiriitaan. Väittämä ”kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä” saa enemmistön tuen (57 %). Ainoastaan reilu neljännes (29 %) torjuu väittämän. Epäluottamus kansan päätösten järkevyyteen on hieman lisääntynyt vuodesta 2020, mutta on samalla tasolla kuin tätä ennen vuosina 2016 ja 2019.

Käsityksiä netin ja mielipidetutkimusten kautta tapahtuvan vaikuttamisen tehokkuudesta selvitettiin väittämällä ”päättäjien tulee ottaa päätöksenteossa huomioon kansalaisten näkemyksiä nettiäänestyksillä ja mielipidekyselyillä”. Vaikka lausumalla on enemmistön tuki (51 %), se kiistetään varsin usein (38 %). Netti- ja mielipidekyselyjen suosio näyttäisi jonkin verran hiipuneen vuoden 2020 keväästä (62 % → 51 %).

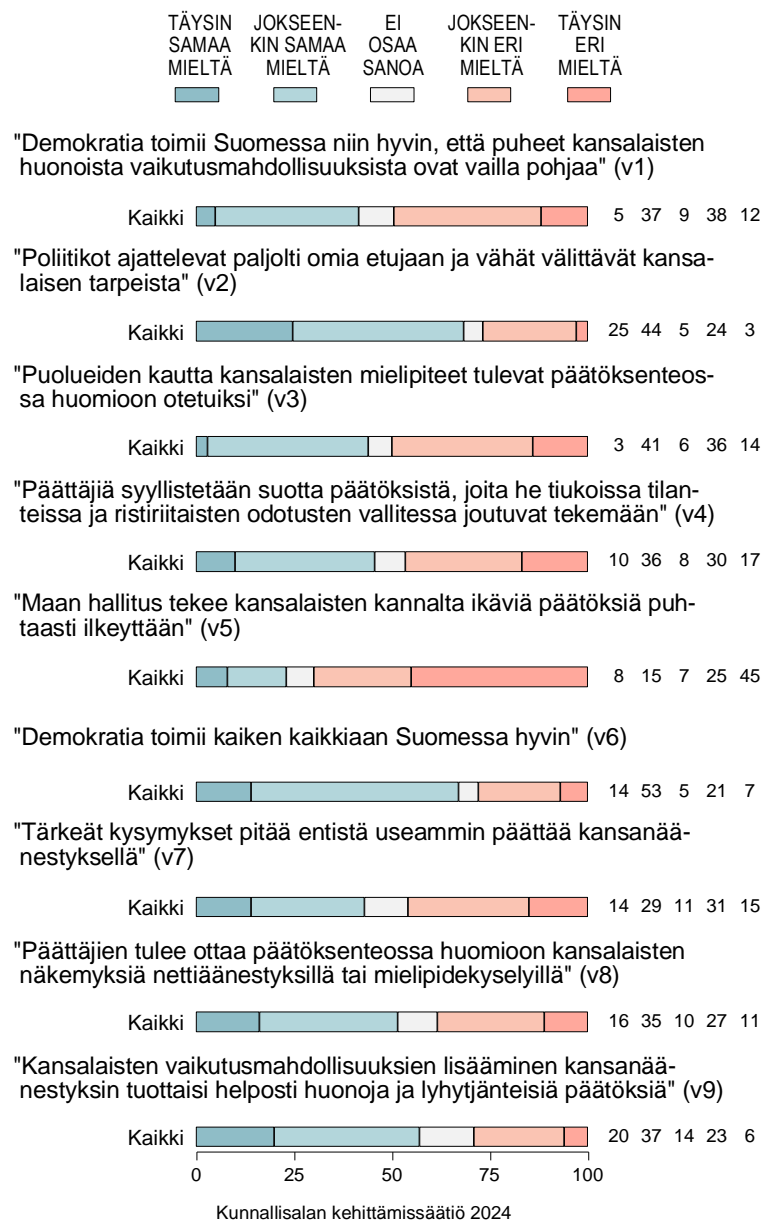
Näkemyksiä demokratian toimivuudesta ja suhtautumisesta puolueisiin ja poliittisiin päättäjiin selittää parhaiten puoluekanta. Hallituspuolueiden tukijoilla on tuntuvasti auvoisempi kuva demokratian toimivuudesta sekä puolueiden ja poliitikkojen toiminnasta. Opposition kannattajien mielenmaisema on tuntuvasti synkempi. Oppositio puolueiden tukijat epäilevät puolueiden ja päättäjien motiiveja. Etenkin SDP:n ja vasemmistoliiton tukijoilla on synkkä kuva nykypolitiikasta.

Puoluekanta heijastuu myös näkemyksissä suorista vaikutusmahdollisuuksista. Puoluekentällä suopeimmin kansanäänestysten käytön lisäämiseen suhtautuvat perussuomalaisen ja SDP:n kannattajat, vähiten innokkailta vaikuttavat puolestaan kokoomuksen kannattajat. Kokoomuksen ja vihreiden tukijat epäilevät, että vaikutusmahdollisuuksien lisääminen kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä. Havainto liittyy myös siihen, että kokoomuksen ja vihreiden kannattajissa on muita puolueita enemmän korkeasti koulutettuja, jotka suhtautuvat tähän kysymykseen muita koulutustasoryhmiä kriittisemmin.

Tutkimuksen toteutus

KAKS – Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimuksen toteutti Verian (aiemmin Kantar Public). Tutkimusaineisto on koottu internetpaneelissa 5-10.4.2024. Haastatteluja tehtiin yhteensä 1.055. Vastaajat edustavat maamme täysi-ikäistä väestöä Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Tutkimuksen tulosten virhemarginaali on koko aineiston tasolla suurimmillaan vajaat kolme prosenttiyksikköä suuntaansa.

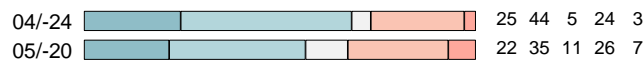
Kuvio 7. SUHTAUTUMINEN YHTEISKUNTAA JA POLITIIKKAA KOSKEVIIN VÄITTÄMIIN (%).

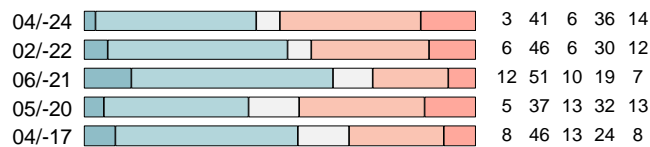
Kuvio 7t. SUHTAUTUMINEN YHTEISKUNTAA JA POLITIIKKAA KOSKEVIIN VÄITTÄMIIN (%).

TÄYSIN SAMAA MIELTÄ   JOKSEEN-KIN SAMAA MIELTÄ   EI OSAA SANOA   JOKSEEN-KIN ERI MIELTÄ   TÄYSIN ERI MIELTÄ

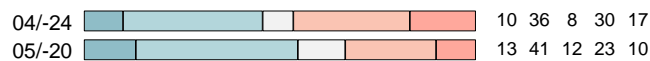
"Politikot ajattelevat paljolti omia etujaan ja vähät välittävät kansalaisen tarpeista" (v2)

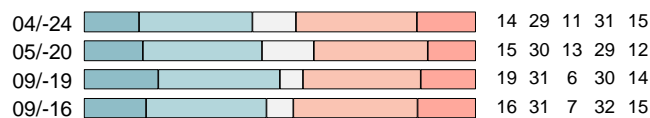
"Puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat päätöksenteossa huomioon otetuiksi" (v3)

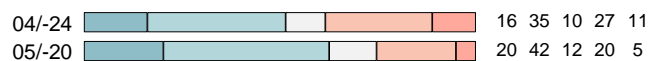
"Päätäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään" (v4)

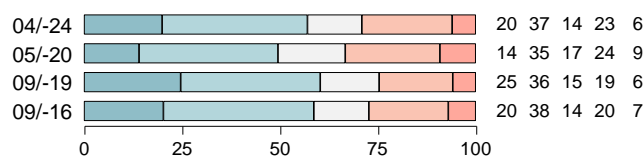
"Tärkeät kysymykset pitää entistä useammin päättää kansanäänestyksellä" (v7)

"Päätäjien tulee ottaa päätöksenteossa huomioon kansalaisten näkemyksiä nettiäänestyksillä tai mielipidekyselyillä" (v8)

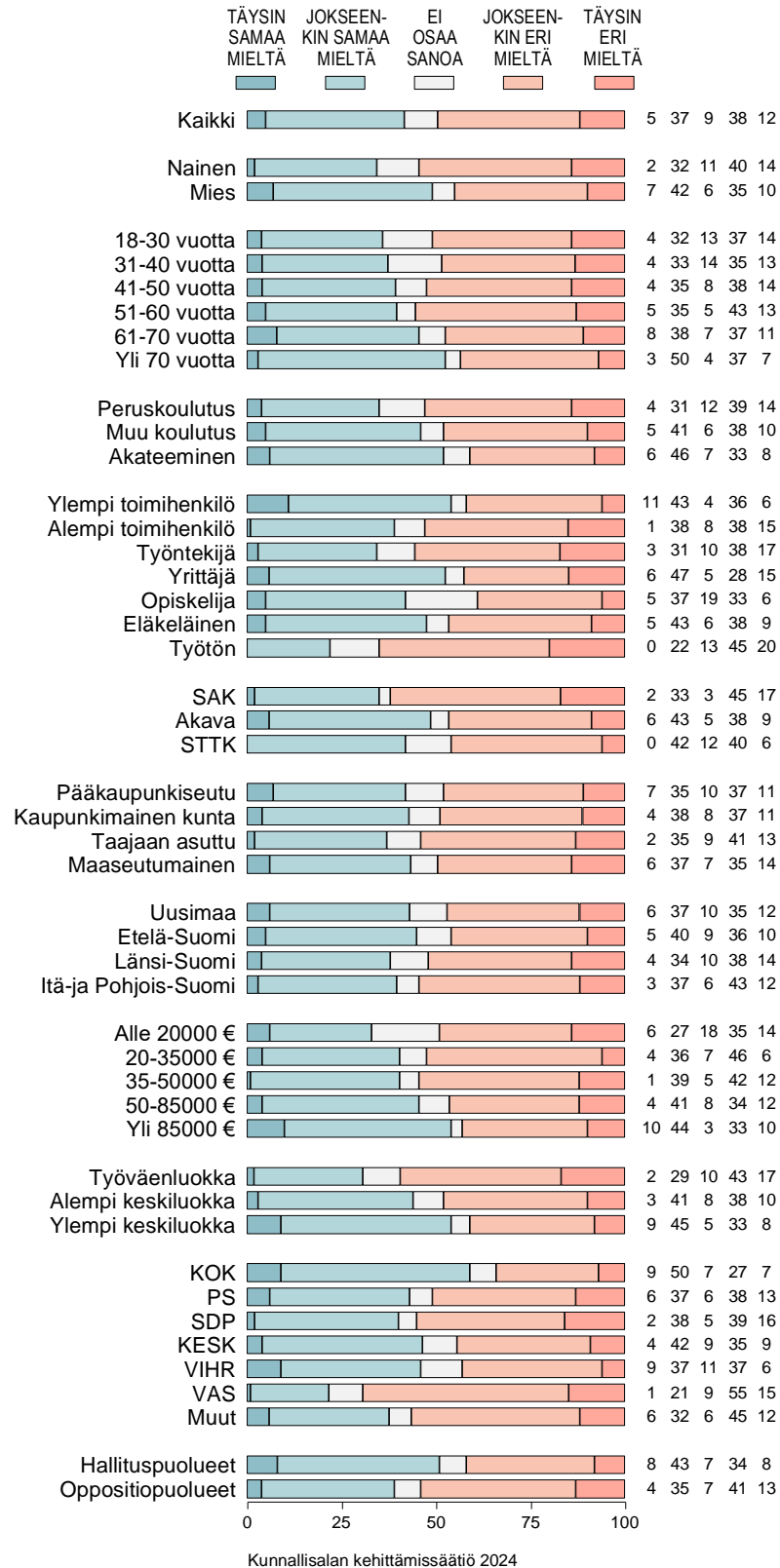
"Kansalaisten* vaikutusmahdollisuuksien lisääminen kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä" (v9)

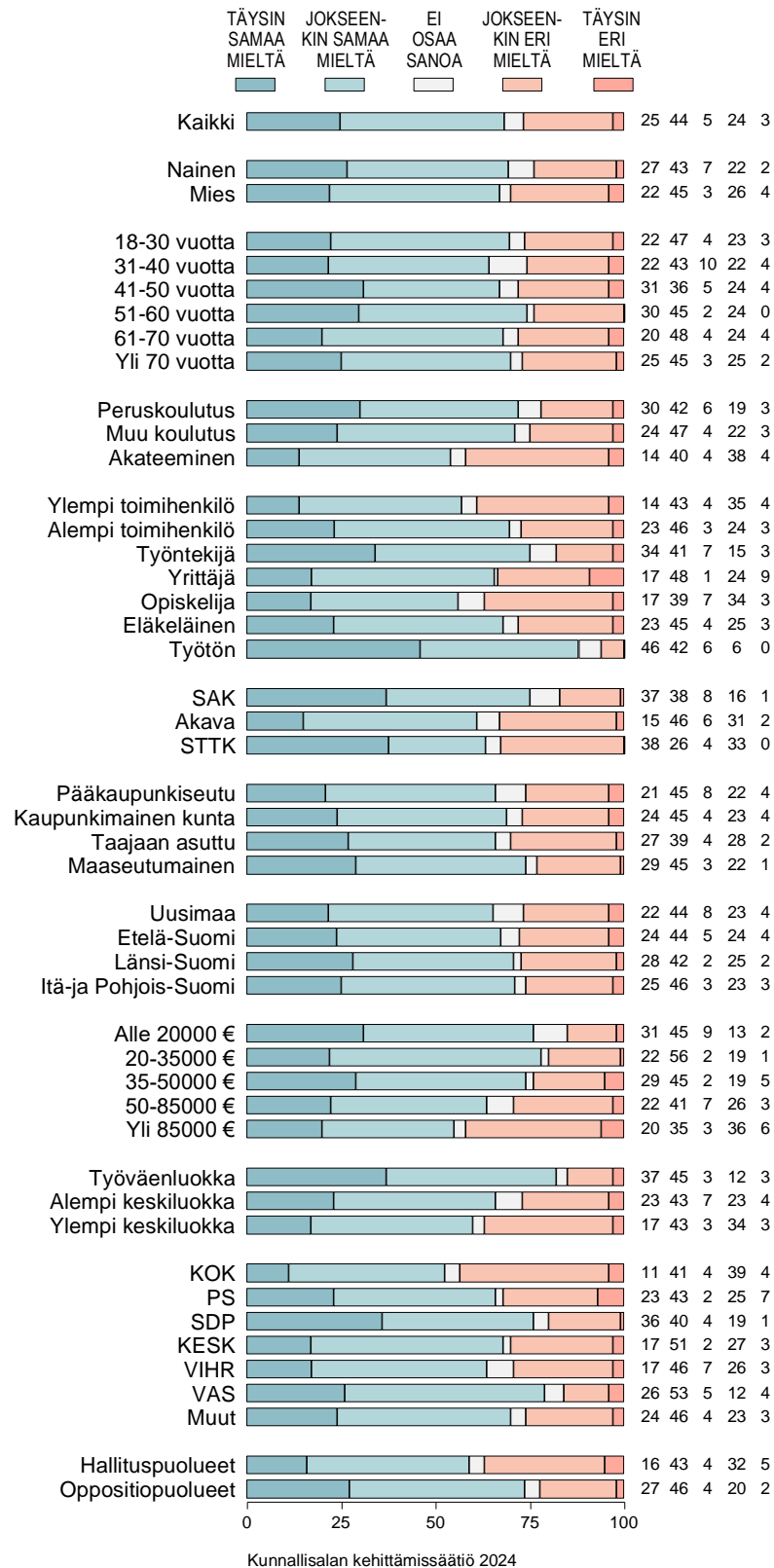
*Ennen vuotta 2020: "Suorien vaikutusmahdollisuuksien..."

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2024

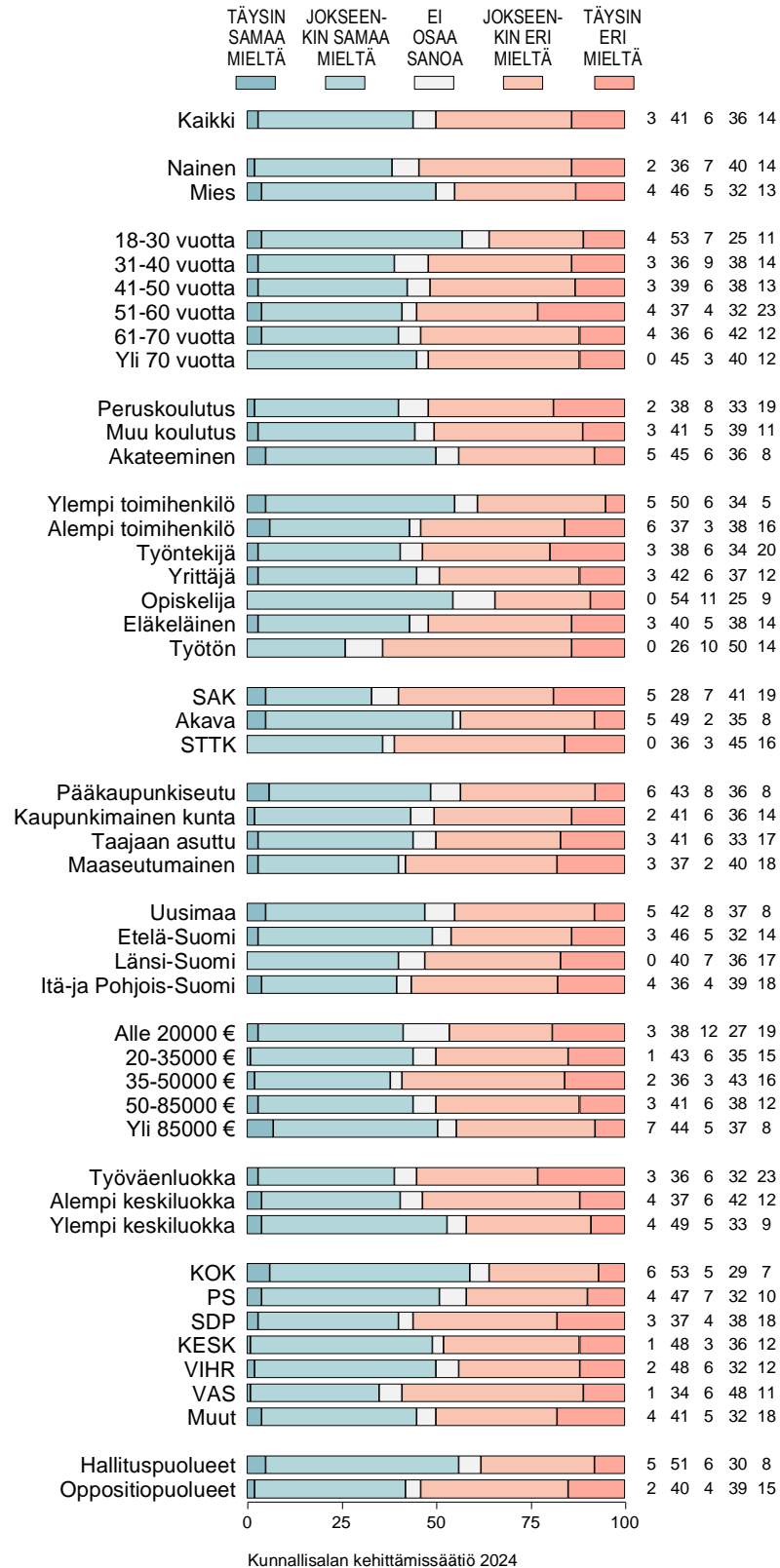
Kuvio 7-1. "Demokratia toimii Suomessa niin hyvin, että puheet kansalaisten huonoista vaikutusmahdollisuuksista ovat vailla pohjaa" (%).

Kuvio 7-2. "Poliitikot ajattelevat paljolti omia etujaan ja vähät välittävät kansalaisen tarpeista" (%).

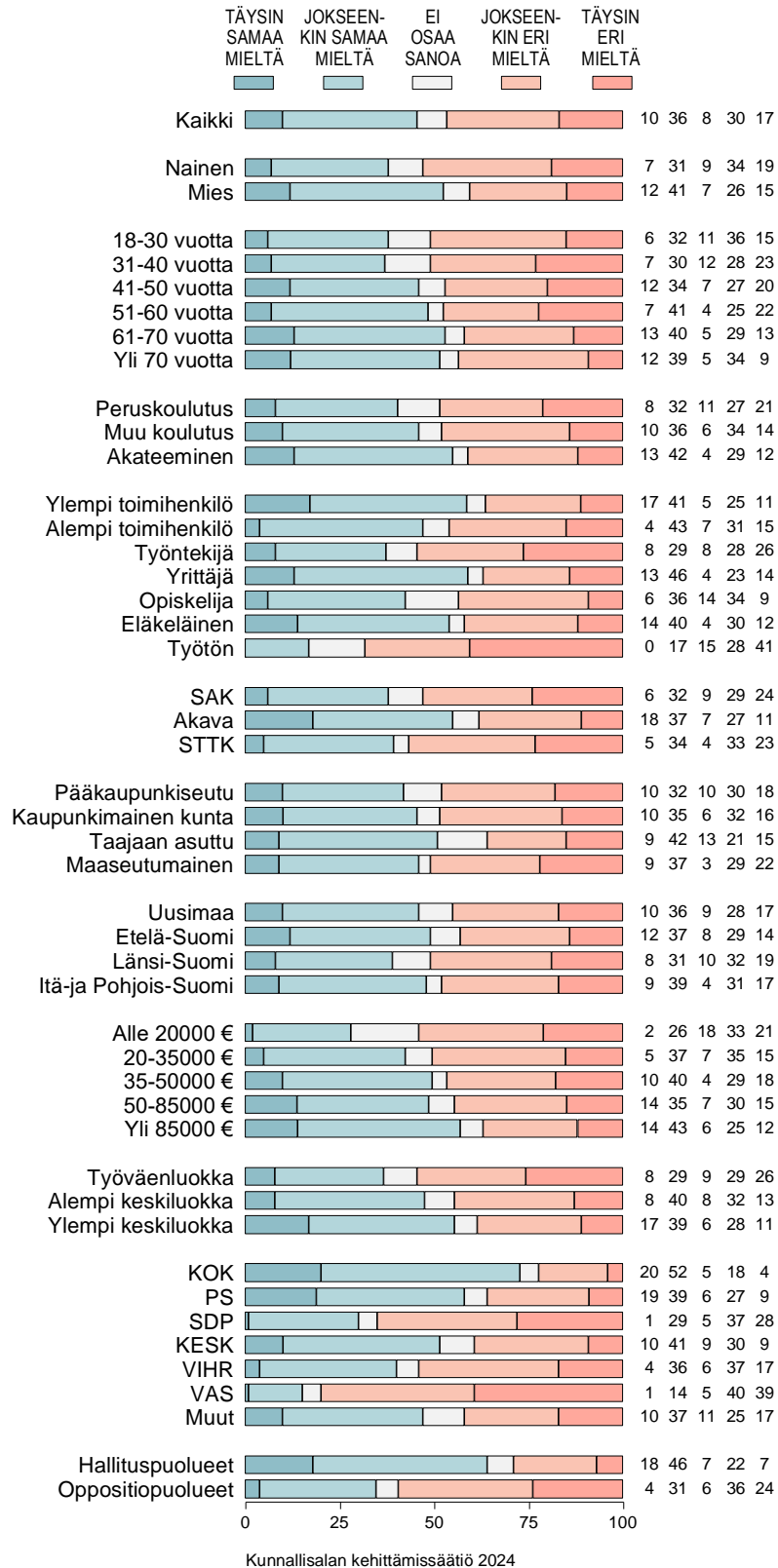

Kuvio 7-3. "Puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat päätöksenteossa huomioon otetuiksi" (%).

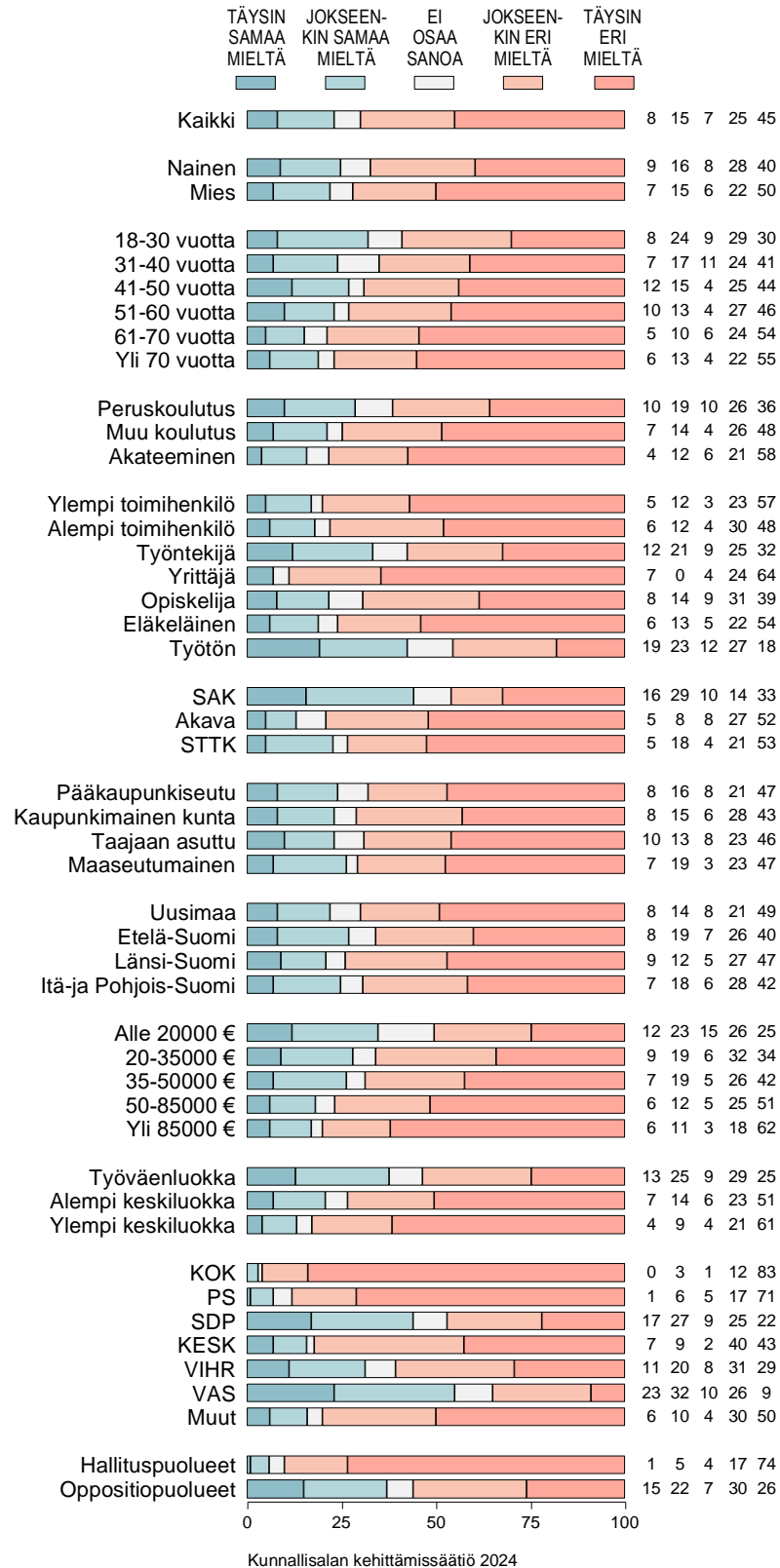

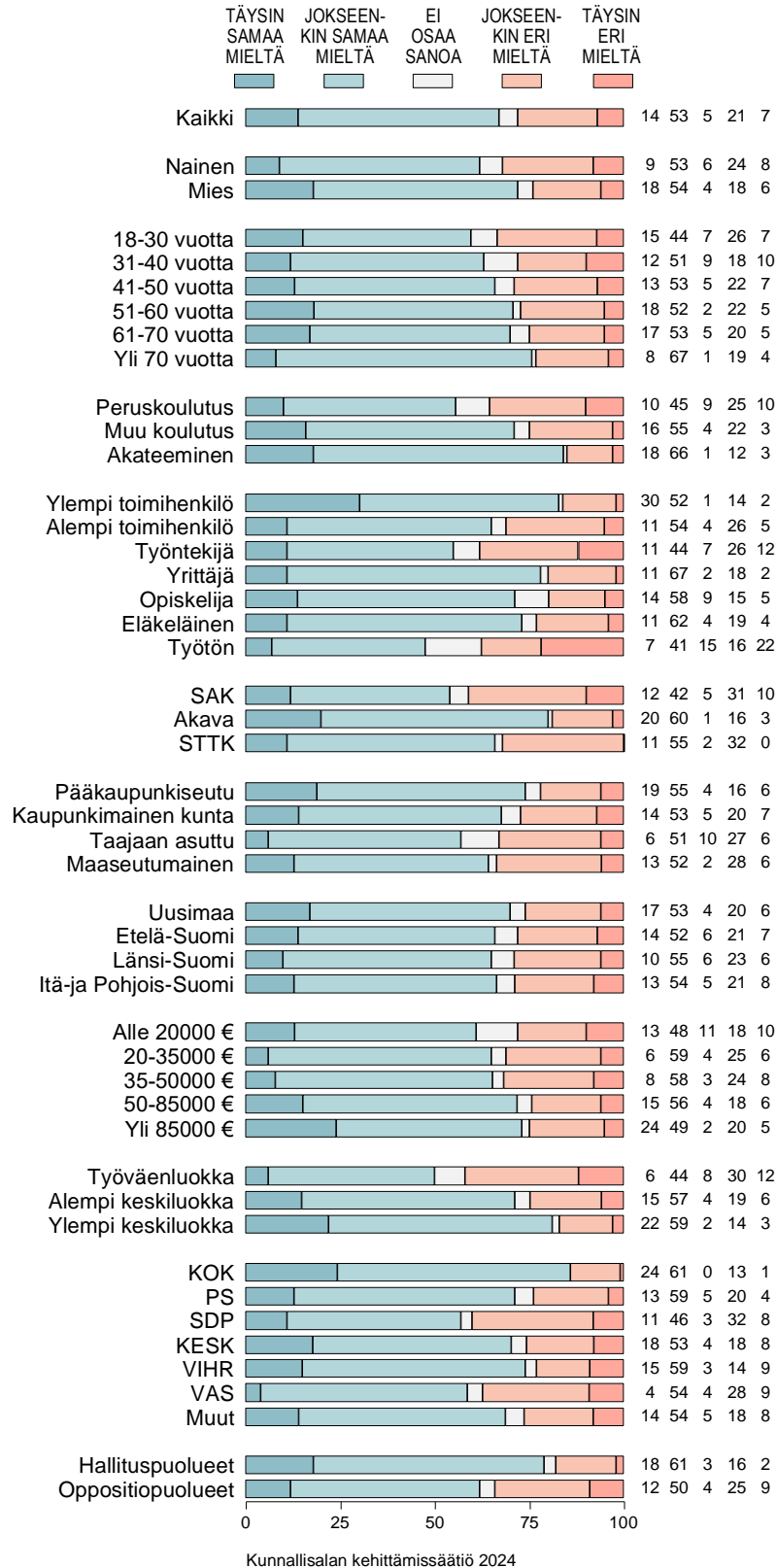
Kuvio 7-4. "Päätäjää syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään" (%).

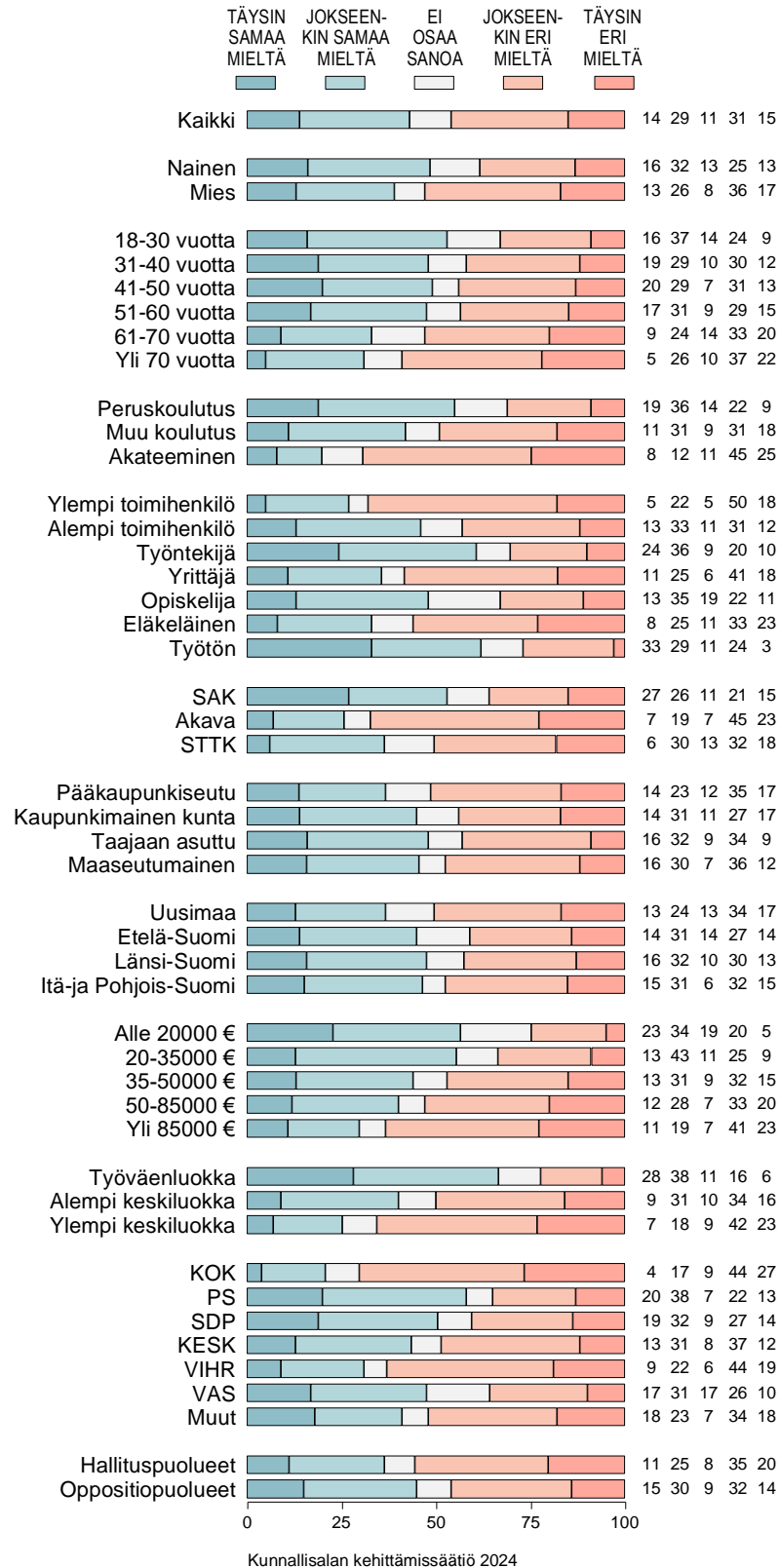
Kuvio 7-5. "Maan hallitus tekee kansalaisten kannalta ikäviä päätöksiä puhtaasti ilkeyttään" (%).

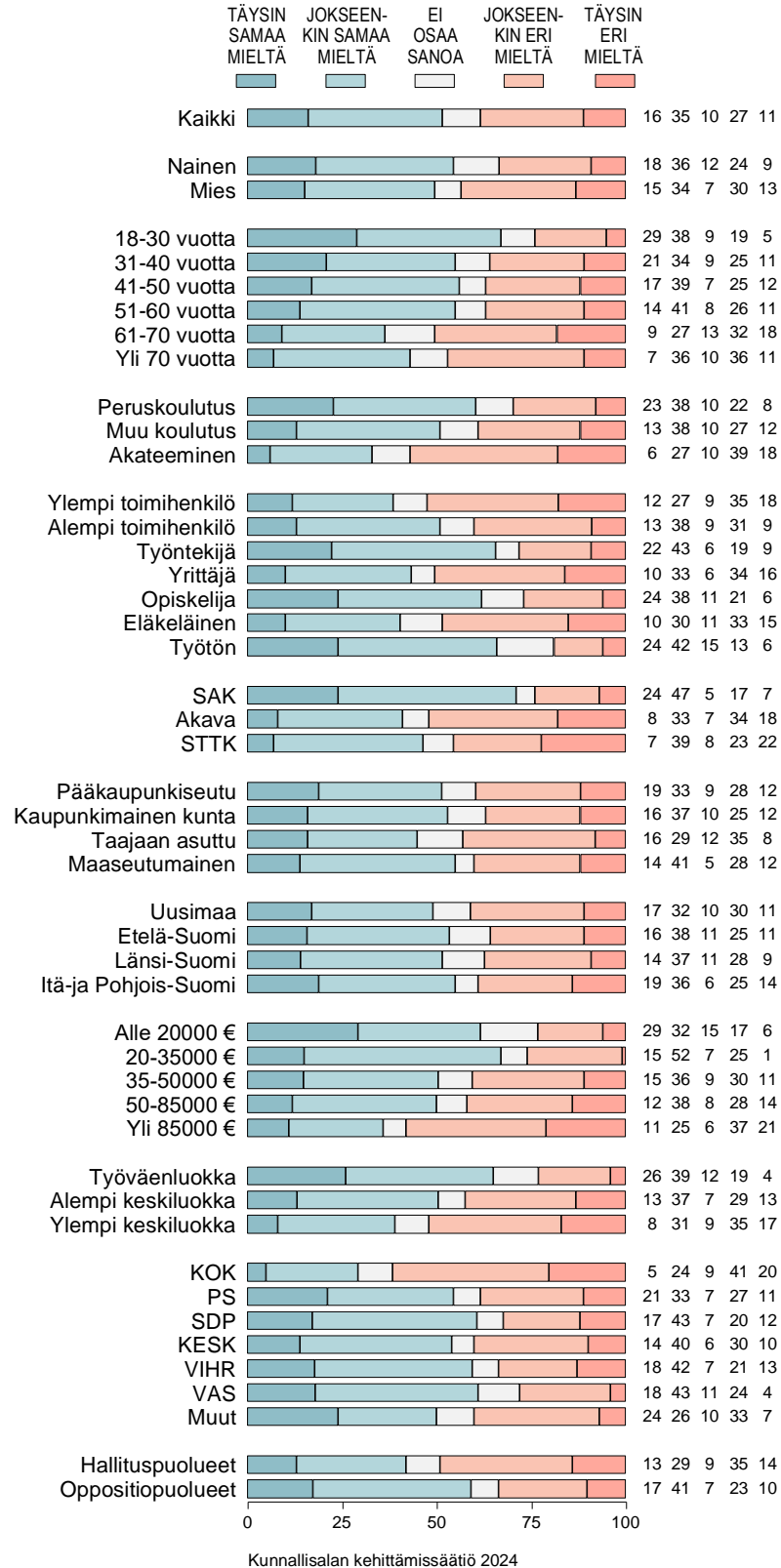
Kuvio 7-6. "Demokratia toimii kaiken kaikkiaan Suomessa hyvin" (%).

Kuvio 7-7. "Tärkeät kysymykset pitää entistä useammin päättää kansanäänestyksellä" (%).

Kuvio 7-8. "Päätäjien tulee ottaa päätöksenteossa huomioon kansalaisten näkemyksiä nettiäänestyksillä tai mielipidekyselyillä" (%).

Kuvio 7-9. "Kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä" (%).

